
CRNOGORSKI POLITIČKI EMIGRANT JOVAN ČUBRANOVIĆ

Nenad Stevović

The author writes about the political activity of the Montenegrin emigrant, journalist and publicist Jovan Čubranović between the two world wars and about his struggle to restore the state independence of Montenegro. He published works all over the world, was a correspondent for several foreign agencies, and led propaganda for the Montenegrin cause throughout Europe, all the way to Latin America and the Caribbean. The three authentic letters, which are published for the first time, show the synchronized activities of the two committees for independence of Montenegro, from Bologna and San Marino, during Čubranović's journey to Ireland, when he intensively cooperated from Dublin with the Committee for Defence of Montenegro.

Za širu stručnu i laičku javnost životopis crnogorskog emigranta, novinara i publiciste Jovana Čubranovića nije dovoljno poznat. Politička djelatnost u emigraciji između dva svjetska rata ovog istaknutog borca za obnovu crnogorske nezavisnosti ostala je ispod radara i etabliranih crnogorskih historičara – istraživača, koji su se u periodu SFR Jugoslavije bavili pitanjem aneksije Crne Gore od strane Srbije i borbom crnogorskih suverenista za obnovu državne nezavisnosti. Nakon Drugog svjetskog rata prvo pominjanje Čubranovićevog političkog djelovanja nalazimo u radovima srpskog historičara akademika Bogumila Hrabaka u tekstovima: „Suparništvo između srpskih

delegata i propagatora i zvanične Crne Gore oko oslobađanja i regrutovanja interniranih bivših dobrovoljaca na Liparima i Korzici 1916–1918. godine“ (*Istorijski glasnik*, Beograd, 1962) i „Borba između crnogorskog dvora i srpske vlade oko obrazovanja crnogorske vojske i oko dobrovoljaca 1916–1918. godine“ (*Istorija XX veka – Zbornik radova VI*, Beograd, 1964). O emigrantskom djelovanju Jovana Čubranovića pisao je i srpski historičar dr Vuk Vinaver u svom radu pod naslovom „O interesovanju engleske javnosti za problem Crne Gore posle Prvog svetskog rata“, (*Istorijski zapisi*, Titograd, 1965).

Od savremenih crnogorskih historičara detalje iz Čubranovićevih emigrantskih političkih i publicističkih aktivnosti nalazimo u radovima Šerba Rastodera i Novaka Adžića. Posebno značajna je historiografska priča fragmentarnog tipa autora Novaka Adžića „Jovan Čubranović u odbrani Crne Gore“ (*Crnogorski anali*, br. 3, Cetinje, 2013). Sastavni dio tog rada je i prijevod sa engleskog na crnogorski jezik brošure Jovana Čubranovića pod naslovom „Najveći zločin u istoriji“ objavljene 1930. godine u Londonu. Prilog u *Crnogorskim analizama* je nakon više od 8 decenija skinuo prašinu zaborava sa rukopisa koji je pisan u čast i odbranu Crne Gore, a za autora ovog teksta je bio inicijalna kapisla da se zainteresuje i upusti u dugogodišnje istraživanje života i djela ovog istaknutog crnogorskog patriote i emigranta kontraverzne biografije.

U italijanskoj reviji *Adriatico Nostro* nalazimo podatak da je Jovan Čubranović, koji je porijeklom Bratonožić, rođen 1885. godine u Rovcima „jednom od najponosnijih crnogorskih plemena koje je vodilo najžešći gerilski rat protiv srpskih okupatora“. Sam Čubranović, u brošuri objavljenoj 1928. u Bolonji, navodi da je tokom Prvog svjetskog rata „ispunjavao svoju dužnost, izvršavajući naredbe Vlade i crnogorskog Generalštaba kao zaposleni u Vojnom inspektorijatu direktno podređenom Predsjedništvu i Ministrima unutrašnjih poslova i rata“.

Jovan Čubranović

Nakon Lovćenske katastrofe Čubranović se sklonio u Italiju i vojno angažovao u mornarici te kraljevine, đe je pokazao hrabrost i zaradio Krst za ratne zasluge. Raspoređen je pri specijalnoj komandi u Valoni kojom je rukovodio viceadmiral Enriko Milo, čiji ratni cilj je bio da napadne austrougarsku vojsku i oslobodi Bokokotorski zaliv i Crnu Goru od okupacije Habsburga.

Po završetku rata, Jovan Čubranović je u Italiji bio aktivan član Komiteta za nezavisnost Crne Gore iz Bolonje koji je predvodio prof. dr Antonio Baldači sa kojim je imao složene odnose imajući u vidu da je bio vjerenik njegove kćerke Laure. Kakav je ugled i poziciju imao među inostranim prijateljima Crne Gore toga vremena nalazimo u još neobjavljenim dokumentima nove arhivske građe o ovom crnogorskom patrioti. Između ostalog i iz pisama koje su ministru vanjskih poslova Slobodne Irske, Dezmondu Fildžerald uputili univerzitetski

profesor Antonio Baldači i Ettore Maconi generalni sekretar Komiteta za nezavisnost Crne Gore iz Bolonje, kao i u pismu poslatom kabinetu predsjednika Irske koje potpisuje Marino Borbikoni, čelnik Komiteta za Crnu Goru iz San Marina. Tu je i korespondencija Jovana Čubranovića sa Aleksandrom Divajnom, velikim braniteljem prava na opstanak države Crne Gore u anglosaksonsom svijetu.

O Čubranovićevim publicističkim pregrućima u interesu Crne Gore pisao je 1929. godine mađarski akademik bibliograf Jožef Bajza u tekstu „Nova separatistička hrvatska i crnogorska književnost“ (*Budapesti Szemle*, Budapest, 1929), kao i u više navrata američki arhitekta Vitni Voren, član Međunarodnog komiteta za odbranu crnogorske nezavisnosti iz Njujorka.

Poznati kubanski novinar Pablo de la Toriente Brau u tekstu pod naslovom „Gnusni svijet diplomatije i rat“, objavljenom u dnevnom listu *Ahora* iz Havane 1934. godine, za Čubranovića kaže da je „crnogorski novinar i ratnik, koji otkriva licemjerje i varvarstvo Saveznika i grozote koje je pretrpio njegov narod“. Predstavlja ga kao neobičnog čovjeka, koji dobro govori italijanski jezik, da je bio prijatelj Eamona de Varele i Gabrijela D’Anuncija; da ima u tijelu dva metka iz Evropskog rata kao uspomenu na borbe na italijanskim i crnogorskim frontovima; da je potrošio sve svoje bogatstvo kako bi razotkrio svijetu kukavično licemjerje koje su počinile velike savezničke snage prema njegovom malom a junačkom narodu, i da ide svijetom kao neumorni hodočasnik koji propovjeda i širi ideju: ideju slobode crnogorskog naroda koji, kao ptica kvecal iz Gvatemale, radije umire nego da živi u zarobljeništvu.

Jovan Čubranović je svoje radove publikovao u Italiji, Švajcarskoj, Belgiji, Francuskoj, Engleskoj, Irskoj... kao novinar bio je dopisnik više evropskih novinskih agencija, a propagandu za crnogorsku stvar vodio je širom Evrope pa sve do Latinske Amerike i Kariba. Njegovo najobimnije djelo (132

stranice), štampano je na španskom jeziku 1934. godine u Meksiku pod naslovom *El crimen más grande de la historia*. Knjigu su samostalno izdali meksički predstavnici delegirani na kongresu Lige naroda o razoružanju u Ženevi. Istraživačkim pregućem, uz pomoć istoričara iz Meksiko Sitija, originalni primjerak knjige je sada dio nove do sada neobjavljivane građe, čijom cjelokupnom obradom u skoroj budućnosti možemo očekivati svebuhvatnu studiju o životu i djelu ove istorijske ličnosti koja zaslužuje da ne bude zaboravljena.

Iz tri autentična pisma, koja se prvi put objavljuju, vidi se sinhronizovano djelovanje komiteta za nezavisnost Crne Gore iz Bolonje i San Marina prilikom Čubranovićevog odlaska za Irsku đe je vodio propagandu za crnogorsku stvar i intenzivno saradivao sa Komitetom za odbranu Crne Gore iz Dablina.

Predsjednik Pro-crnogorskog komiteta iz San Marina, bivši regent, Marino Borbikoni uputio je po Čubranoviću pismo, datirano 9. septembra 1924. godine, sekretaru kabineta predsjednika Slobodne Irske sljedeće sadržine:

„Postovani Gospodine Sekretare, iz bratskog komiteta iz Bolonje, na čijem čelu se nalazi poznati naučnik i istraživač Crne Gore, profesor Antonio Baldači sa Narodne Akademije Nauka, saopšteno nam je da će Nj. E. Predsjednik Slobodne države Irske, sa pažnjom proučiti situaciju u Crnoj Gori prema kojoj i naša mala Republika takođe ima veoma jak interes za solidarnost u odbrani prava malih naroda u ovim nesnosnim vremenima imperijalizma. Molimo Vaše Gospodstvo da prenese Nj. Ekselenciji našu najiskreniju zahvalnost za plemenita osećanja prema mučeničkoj Crnoj Gori, u nadi da će napori Nj. Ekselencije pomoći da se nešto promijeni i pokrene sa mrtve tačke u ovoj trenutno beznadežnoj situaciji u kojoj se nalazi Crna Gora, u kojoj se odigrava jedan od najgrubljih scenarija ljudskog zločina na planeti zemlji. Čast nam je da Vam uputimo ovo pismo preko našeg vjernog prijatelja gospodina Jovana

Čubranovića, crnogorskog prognanika, patriote i velikog vjernika, dostojnog apsolutnog povjerenja. On izričito putuje u Irsku radi širenja propagande za svoju namučenu Domovinu i bićemo ponosni ako nam tamo budu olakšali posao podržavši misiju koju Čubranović ima namjeru da sprovede. Sa dubokim poštovanjem, Predsjednik Marino Borbikoni.“

Italijanski Komitet za Nezavisnost Crne Gore sa sedištem u Bolonji uputio je 22. novembra 1924. godine pismo ministru Vanjskih poslova Irske Dezmondu Fiedžeraldu:

„Ekselencijo, naš Odbor ima čast da moli V. E. da dobrovoljno primi gospodina Jovana Čubranovića, crnogorskog borca i patriotu, odlikovanog ratnim krstom italijanske mornarice, građanina jakog temperamenta i dostojnog svake pohvale za dobrotvorna djela koja će Vam on sam objasniti na osnovu ličnih iskustava kroz koje prolazi njegova nesrećna nacija. Nijedna zemlja na svijetu bolje od Irske ne može razumjeti strahote koje je neprijatelj počinio u Crnoj Gori, uništavajući i ubijajući već 6 godina do danas, što se možda nikada u istoriji nije dogodilo. Crna Gora je pod najbrutalnijim ratnim zakonom, zarobljeni su sa svih strana dok čovječanstvo gotovo u potpunosti zanemaruje brojne zločine koje počinjavaju Srbi nad njima od dana kad su ih napali prevarom uz pomoć država koje ostvaruju i gledaju lične interese. Tom malom herojskom narodu, jedina briga i interes do kojeg im je stalo jeste sloboda. Ekselencijo, gospodin Čubranović će moći lično da Vas informiše o civilizacijskoj sramoti koja se dešava na planinama Crne Gore. Ako budete željeli da ga saslušate, bićemo Vam neizmjereno zahvalni. Možda će Crna Gora, ako V. E. bude prihvatila, od danas naći svoj pravi put ka spasenju. Poštovana Ekselencijo, prihvatite moju privrženost i osećaj dubokog poštovanja prema Vašoj Ekselenciji. Ettore Mazzoni, generalni sekretar.“

Datirano istog dana kao i pismo Italijanskog komiteta za Crnu Goru, 22. novembra 1924. godine, ministru vanjskih poslova

Slobodne države Irske pismo je na memorandumu Narodne Akademije Nauka, Institut u Bolonji, odsek fizika, uputio i profesor Antonio Baldači.

„Patriota crnogorski, gospodin Jovan Čubranović, nas je obavijestio o tome kako je bio prihvaćen u slobodnoj i herojskoj Irskoj. Naša pretpostavka da će Crna Gora u Irskoj naći brojne i odvažne sagovornike se obistinila, tako da sa ponosom pozdravljamo vašu mladu slobodnu naciju koja proizilazi iz najstarije civilizacije. Zelenom ostrvu je upućena naša najiskrenija želja da se postavi na čelo oslobodilačkog pokreta od dana varvarskog ugnjetavanja najmanjeg i najstarijeg naroda na svijetu, Crnogoraca. Kada se pravo djelo vodi ošecanjima, pravdom i istinom, dolazi se do uspjeha. Živjela Irska! I neka je ovaj plemeniti narod, koga će svijet voljeti kroz vjekove, vodič siromašnoj Crnoj Gori. Neka siromašni narod Crne Gore, žrtva rata i mira, ali prije svega žrtva sramotnog profiterstva koje bijesni na Kontinentu, blagosilja Zeleno ostrvo koje se osluhnulo na njihov mučni glas i priteklo im u pomoć, izvlačeći ih od dželata. Naš Odbor čine slobodni građani, prije svega nezavisni, koji rade isključivo za pravedne, iskrene i visoke ideale, bez bilo kojih drugih interesa koji nijesu u interesu Zakona i Pravde. Gospodin Čubranović je predstavnik od apsolutnog povjerenja našeg Odbora, na kojeg se osvrćemo zbog njegovog poštenja i ljudskosti i zbog njegovog organizatorskog duha; posebno zbog njegove velike vjere, njegove upornosti u borbi i za lična požrtvovanja s namjerom da pomogne svojoj nesrećnoj domovini. Molimo Vas dozvolite da Vaša Ekselencija preporuči i podrži gospodina Jovana Čubranovića, crnogorskog prognanika, koga smatram jednim od istinskih i iskrenih predstavnika svoje siromašne Nacije. Uz Vašu zaštitu, poštovana Ekselencijo, gospodin Čubranović će moći da bude od koristi svojoj Državi, a Irska neće nista izgubiti ako podrži nezavisnost Crne Gore. Od gospodina Čubranovića Vaša Ekselencija će biti informisana o svim

strahotama koje Srbi vrše već 6 godina na prostorima Crne Gore, a takođe će imati i detaljan izvještaj o gorkom ratu koji se i dalje vatreno vodi na neosvojivim planinama Crne Gore. Ekselencijo, primite naše najiskrenije pohvale i duboko poštovanje koje vam sa iskrenošću iskazujem iz Bolonje, drijevnog grada Zakona osvjetljenog štitom čiji moto je *Libertas*. Prof. dr Antonio Baldači.“

Jovan Čubranović pripada plejadi romanesknih likova, koji ni po cijenu života nijesu odustajali od borbe za slobodu i nezavisnost svoje otadžbine, ni onda kada je ta borba bila uzaludna, bez šansi za uspjeh. Ti čuvari nade u vaskrsnuće Crne Gore, vodili su svoj rat za neke buduće generacije. Vratiti ih u kolektivno šććanje crnogorskog naroda nije samo gest pijeteta prema njihovom djelu i ųrtvi, već i nasušna potreba u cilju buđenja i jaćanja ųrųavotvorne, građanske i nacionalne samosvijesti stanovništvaa Crne Gore i svih onih i emigraciji koji Crnu Goru doųivljavaju kao svoju postojbinu.